

תוכן עניינים

מבוא	3
ההיבט הפילי	3
ההיבט הנזיקי	4
ההיבט החוזי	8
דיון ומסקנות	9
סיכום	10
רשימה ביבליוגרפית	11

מבוא

שמירה והגנה על בטיחות עובדים במקום העבודה משרתת הן את האינטרס של העובדים והן את האינטרס של המעביד. האינטרס של העובדים בהגנה על בטיחותם הוא ברור, והוא מתקשר עם זכויות חוקתיות של העובד כמו הזכות לבריאות והזכות לחיים¹. אולם גם למעביד יש אינטרס בשמירה על הבטיחות של עובדיו, משום שהוא מעוניין להפחית את מספר ימי המחלה והימים שבהם העובדים לא יוכלו להגיע לעבודה בעקבות תאונות בעבודה², וכמובן שתאונות עבודה עלולות לחשוף את המעביד לתביעות אזרחיות ואפילו להליכים פליליים. בעבודה אבחן האם דיני הבטיחות בעבודה מעניקים הגנה לעובדי קבלן ולעובדים במתכונות העסקה חדשניות בדומה להגנה שהם מעניקים לעובדים הרגילים. אטען כי אין השוואה שכזאת כיום, ועובדי קבלן ועובדים במתכונות העסקה חדשניות מצויים בנחיתות ביחס לעובדים רגילים בקשר למידת ההגנה שמעניקים להם דיני הבטיחות בעבודה. העבודה תחולק לארבעה פרקים. בשלושת הפרקים הראשונים אדון בשלושה היבטים שונים של דיני הבטיחות בעבודה: הפרק הראשון בהיבט הפלילי, הפרק השני בהיבט הנוזקי, והפרק השלישי בהיבט החוזי. בפרק הרביעי אדון במסקנה העולה מהדיון בפרקים הקודמים, לפיה דיני הבטיחות בעבודה אינם מעניקים לעובדים במתכונות העסקה חדשניות את אותה הגנה שהם מעניקים לעובדים רגילים, ואציע לתקן את הדבר בחקיקה.

ההיבט הפלילי

אחת הדרכים שבא המחוקק מבקש לתמרץ שמירה על בטיחות בעבודה היא באמצעות הדין הפלילי. חוקי הבטיחות בעבודה והתקנות שהותקנו מכוחם קובעים מגוון רחב של עבירות פליליות. אפשר למנות למשל את סימן ב' לפרק ט' לפקודת הבטיחות בעבודה³ המונה רשימה של עבירות פליליות בגין הפרה של הוראות שונות בחוק; את סעיפים 8, 36 ו-38 לחוק ארגון הפיקוח על העבודה⁴; את סעיף 225 לפקודת הבטיחות בעבודה הקובע עבירה פלילית ואת העונש בגינה באופן גורף עבור כל עבירה על הוראות הפקודה ועל הוראות התקנות שהותקנו מכוח הפקודה, כמו למשל תקנות הבטיחות בעבודה (עבודות בנייה)⁵, תקנות הבטיחות בעבודה (עבודה מגובה)⁶, ועוד. מלבד החקיקה הייעודית לבטיחות בעבודה, יכול להיפתח הליך פלילי כנגד מעביד שלא הגן על בטיחות העובד גם מכוח דיני העונשין הכלליים, למשל מכוח סעיף 341 לחוק העונשין⁷ הקובע עבירה פלילית של חבלה ברשלנות.

הדין הפלילי איננו בוחן קיומה של תאונת עבודה, ולכן הוא גם איננו עוסק באופן קונקרטי בעובדים. העבירות הפליליות השונות מתקיימות מרגע שהמעביד הפר את חובותיו שיש בהן כדי להקים עבירה פלילית, ובאופן עקרוני ניתן להרשיע אותו בעבירות גם אם לא נגרמה בפועל תאונת עבודה או נזק לעובד בגין הפרת חובותיו של המעביד. ממילא, הדין הפלילי איננו רלוונטי לעניין הדיון בעבודה בקשר להבחנה שבין עובדים ישירים לבין עובדים במתכונות חדשניות כמו עובדי קבלן. הדין הפלילי כלל איננו עוסק במערכת היחסים שבין המעביד לבין העובדים, אלא במערכת היחסים שבין המעביד לבין המדינה, ומעביד

¹ חני אופק-גנדלר, "המעביד כגוף דו-מהותי", ספר סטיב אדלר (2016). 155. 165.

² ראה: סטפן אדלר, הדרה בר מור, "חוקי הבטיחות בעבודה כמגן על העובד", שנתון משפט העבודה ג (תשנ"ב). 11. 13.

³ פקודת הבטיחות בעבודה [נוסח חדש], תש"ל-1970. (להלן: "פקודת הבטיחות בעבודה").

⁴ חוק ארגון הפיקוח על העבודה, תשי"ד-1954.

⁵ תקנות הבטיחות בעבודה (עבודות בניה), תשמ"ח-1988.

⁶ תקנות הבטיחות בעבודה (עבודה בגובה), תשס"ז-2007.

⁷ חוק העונשין, תשל"ז-1977.

שהפר את חובותיו באופן המקיים עבירה פלילית חשוף להליך פלילי בין אם מי שנפגע מהפרת החובה הוא עובד רגיל ובין אם מי שנפגע מהעבירה הוא עובד קבלן, ואפילו אם לא נפגע אף אדם מהפרת החובה. הדיון בהשוואת עובדים במתכונות עבודה חדשניות כמו עובדי קבלן לעובדים רגילים צריך אם כן להתמקד באפשרויות של כל אחד מסוגי העובדים הללו לקבל פיצוי מהמעביד בהליכים אזרחיים.

אפשר גם לציין בדרך אגב, כי ממילא בספרות יש טענות כנגד יעילותו של ההליך הפלילי בהגנה על בטיחות העובדים במקום העבודה⁸. במאמר של אדלר ובר מור נכתב כי פקודת הבטיחות בעבודה, שהיא דבר החקיקה המרכזי שמסדיר את נושא הבטיחות בעבודה, היא חיקוק בעל אופי עונשי, והיא מורשת מהמשפט האנגלי שבו אכיפת הבטיחות בעבודה נעשית בעיקר באמצעות הדין הפלילי⁹. אולם גם באנגליה יש כאלו המתנגדים ברמה התועלתנית/כלכלית לשימוש בהליך הפלילי ככלי העיקרי המעודד בטיחות בעבודה. הטענה העיקרית בהקשר זה היא כי הוראות הדין הפלילי מתורגמות בסופו של דבר על ידי ציבור המעבידים לכסף, וכאשר הדין הפלילי מטיל למשל קנסות בגין הפרות אלו ואחרות התוצאה הישירה היא כי העלויות הללו מתגלגלות אל עבר ציבור הצרכנים, באמצעות ייקור המוצר שמספק המפעל. נטען גם כי המשמעות של החמרת האכיפה של בטיחות בעבודה היא שהמעבידים יאלצו להשקיע יותר משאבים בבטיחות העובדים, והתוצאה של זה תהיה שלמעבידים במדינות מודרניות שבהן יש חוקי בטיחות בעבודה נוקשים תהיה נחיתות תחרותית מול מעבידים במדינות מתפתחות שבהן יש פחות אכיפה של בטיחות בעבודה. למשל, מפעל באירופה שמקפיד על דיני הבטיחות בעבודה יהיה לו קשה להתמודד מול מפעל בסין שבו יש פחות הקפדה על בטיחות בעבודה. על מנת שהאכיפה הפלילית תהיה יעילה, עליה להיות בלתי כדאית מבינה כלכלית עבור המעביד, כלומר שעלות הקנס שהוא יידרש לשלם בגין הפרת חובותיו תהיה גבוהה יותר מהעלויות של מילוי חובותיו, ואין בכוחו של הדין הפלילי כיום כדי לייצר את המשוואה הזאת. במאמר של אדלר ובר מור טוענים המחברים כי עיקר השפעתו של הדין הפלילי כיום היא בכך שהוא מאפשר לעובד שניזוק להגיש תביעה אזרחית כנגד המעביד. זאת לאור הוראת סעיף 42א לפקודת הראיות¹⁰, הקובע כי ממצאים ומסקנות של פסק דין חלוט במשפט פלילי יהיו קבילים כראיה לכאורה במשפט אזרחי המתנהל כנגד המורשע או חליפו. לאור כל זה ברור עוד יותר כי הדיון בהשוואת העובדים צריך להתמקד בהליכים האזרחיים.

ההיבט הנזיקי

חוקי הבטיחות בעבודה אינם עוסקים באופן ישיר באפשרות להגיש תביעות נזיקיות על ידי העובד שנפגע בעבודה כנגד המעביד. אולם הפסיקה הכירה בכך שעובד שנפגע בעבודה כתוצאה מהפרה של אחת מחובותיו של המעביד מכוח חוקי הבטיחות בעבודה יכול באופן עקרוני לבסס תביעה נזיקית כנגד המעביד על שתי עוולות שבפקודת הנזיקין¹¹: עוולת הרשלנות והעוולה של הפרת חובה חקוקה.

הפסיקה קבעה במפורש כי עוולות אלה עומדות גם לעובד קבלן שאיננו עובד ישיר של המעביד אשר נפגע בעבודה כתוצאה מהפרת חובה של המעביד מכוח חוקי הבטיחות בעבודה, וגם לגביו יהיה המעביד חב באחריות נזיקית¹². בפסק דין ישן בעניין לאובמילר¹³ דן בית המשפט העליון בתביעה של קבלן-משנה

⁸ אדלר ובר מור, לעיל ה"ש 2, בעמ' 18-19.

⁹ שם, בעמ' 18.

¹⁰ פקודת הראיות [נוסח חדש], תשל"א-1971.

¹¹ פקודת הנזיקין (נוסח חדש), תשכ"ח-1968.

¹² אריאל פורת, **נזיקין**, (כרך א, 2013), בעמ' 473.

¹³ ע"א 215/68 **אברהם לוי נ' משה לאובמילר**, (פורסם בבנו, 10.04.69), 449.